

ШЫҢ

1965 ч.
ИЮЛЬ
6
ВТОРНИК
№ 157 (6174).

Өртөз 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ДОНЕЦК. (СЭТА). Авдеев заводунда күчүлүг чаа кокс батареялы баштайгы коксту берген. Ону Герман Демократтыг республикаже чоруткан болгаш ажылдап турар ийи батареянык чаа телевиденин күчүзү ажылдап кирген. Бирги чартык чылда пландан ажы 6.500 тонна коксту ол ажылдап бүдүргөн.

ДОНБАСС. (СЭТА). Донбассын химиктер минералдык кемичтиликтерин бүдүреринин талазы-биле чыл онзадаан күчүлүгү. Чуртун колхозтар, совхозтарының планга немей 50 жүз тонна суперфосфаты, мочевина, аммиактык селитраны, сульфат аммонияны чоруткан.

СОРОЧИНСК. (ОРЕНБУРГ ОБЛАСТЬ, СЭТА). Сорочинск экспедиция-зынын геологтары Родина деп бичий суур чанында нефитлик чаа черин

шигилеп тыскаанар. «Кара алтыннык» байлаа миллионнар-биле хем-чөттүгү.

УССУРИЙСК. (СЭТА). Приморьеде кургалыганын чаа системалары ажылдап кирген. 400 муң километр хире терде кургалыкты батылары казып кылдынан болгаш тулаалык черлерин 1000 ажыг гектар шалдар ажылдап кирген. Ажылдагынан чаа шалдар бо чытын баштайгы кү-жүтү бээр.

МУРГУУ-САКАЛИНСК. (СЭТА). Темь хемини чыныс черлеринде карак четпес делгем арга-аппи шийдип чоруткан. Ам ол черде Нижне-тымексинин эң улуг ыш ажыл-агый чери тургустунуп турар. Чаа бүдү-руге черинин телевиден күчүзү сезонда 3—4 миллион кубометр ышты бээр. Ол черлерин чоотуга ам-даа дөрт хире ыш ажыл-агый черин организастаарын планнап турар.

УЛУС ЧОН БИЛЕ АРМИЯ ЧАҢГЫСААМ

Кремльге шериг академияларын доосканнарга алдар болдурган хүлээн алыышкын

Бистин алдарлыг армиянык ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринин академияларын дооскан офицерлерин чаа отрядын ал турар. Июль 3-те Кремльге СЭКП Төп Комитетин болгаш Совет чазак шериг академияларын доосканнарга алдар кылдыр чаңчыл болган хүлээн алыышкыны тургус-кан.

Күженишкенин өөрелдигин өртөн чыдарынан бо байралады хүнге чедир офицерлерин оруу анаа эвес болгаш чык эвес болган. Ол болза амгы шериг армияны, мар-ксизм-ленинниң улум тиндел турар теорияны, техниканын чаа чедирлеринин шигээдип алыры-нын чыдары болган.

Бүгүн академияларын доосканнар-дын Кремльге чедип келгени бо. Кремльге Съездилер өрдүзүнү ажы-к-н

гери оларын мурнунга хүнүлүзчел ёзу-биле ажыттыган.

Аалчыларын мурнунда—Совет Эвилелиниң маршаллары болгаш түс-түз шериглерин маршаллары, Совет Чепсектиг Күштеринин генералдары болгаш адмиралдары, найысмаалдык болгаш Москва чоотугун ажылчы чоннарынн төлөөкчилери. Социалист чурттарын Совет Эвилелинде дипломаттыг төлөөкчи черлеринин баштыннары болгаш шериг атташеле-ри хүлээн алыышкыга база ол-рушкан.

Эштер Л. И. Брежнев, А. П. Бирюков, А. И. Косыгин, А. И. Ми-ронов, М. А. Сулов, Н. М. Шверник, А. Н. Шелепин, В. В. Грошнин, Л. Ф. Устинов, Ю. В. Андропов, Б. Н. По-

номарев оларын хүлээн алыышкын-нын киржикчилери чылын-биле ук-каан. Президиум столунда Совет Эви-линиң маршаллары Р. Я. Малиновский, А. А. Гречко, М. В. Заха-ров, Совет Армиянык болгаш Шериг-Далай Флотунун Кол политиктиг ор-гелелинин начальниги, армия генера-лы А. А. Епишев.

СЭКП-ниң Министрлер Чөвүлели-нин Даргазы А. Н. Косыгин хүлээн алыышкыны ажыткан. СЭКП ТК-нын Бирги секретары Л. И. Брежнев ол сөз берген.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийттирлерин боттандыра талаш-биле көдө ажыл-агыйын ажыл-иш-чилери улуг ажылды чорутуп турар. Бо чылын көдө ажыл-агыйын ажыл-иш-чи-леринин организастыг чоруткан, мурнуу талада дүжү ажал алыышкыны ажалдап, Ылангыя чуртун чамдык районнарында агаар-бойдустун карын байдалын барымдаалап алыр болза, түнелдер үндүрер амыннын арай алек, ыччалажок Совет күрүн-нин индустриалдык күчүлүгү де-йишкен, көдө ажыл-агыйын ажалдап чыгарышкын эрес-шүдүргү ажыл-иш эки түнелдерин бээр деп санап болурун барымдаалары бар.

Улетпүрге болгаш тузугта планнашкыны база эргелеп башка-рышкыныктын системалык үндүрүн-биле экижидеринче, улус ажыл-

биле болгаш хүндүткел-биле көрүп турар.

Ам бистин улусуус тайбын ажыл-иш, коммунист нийтиледип тур-гузар талаш-биле аажок улуг ажыл-ды кылдыр турар. Совет экономика, эртем, техника, култура бүтүрүдүп хөгжүп турар. Чуртун ылаа хой районнары үстүрү бүдүрүлгени өстүрер талаш-биле чедип чып план-нын хуусаа бетинге күчүлүгү ийикке, азы эки-не чоккук үлө күс-септер деп турар.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийттирлерин боттандыра талаш-биле көдө ажыл-агыйын ажыл-иш-чилери улуг ажылды чорутуп турар. Бо чылын көдө ажыл-агыйын ажыл-иш-чи-леринин организастыг чоруткан, мурнуу талада дүжү ажал алыышкыны ажалдап, Ылангыя чуртун чамдык районнарында агаар-бойдустун карын байдалын барымдаалап алыр болза, түнелдер үндүрер амыннын арай алек, ыччалажок Совет күрүн-нин индустриалдык күчүлүгү де-йишкен, көдө ажыл-агыйын ажалдап чыгарышкын эрес-шүдүргү ажыл-иш эки түнелдерин бээр деп санап болурун барымдаалары бар.

Улетпүрге болгаш тузугта планнашкыны база эргелеп башка-рышкыныктын системалык үндүрүн-биле экижидеринче, улус ажыл-

агыймыга экономиктиг деткишкын-ненин ролун бедиринче утканган кемчелерин белеткээр талазы-биле амгы үлө СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели улуг ажылды чорутуп турар. 1966 чылда болгаш элечтиг беш чылда—1966—1970 чылдарда улус ажыл-агый планын ажылдап кылдыр турар. Ону кылдыр-да национал орулганы ылаа эки болгаш боттат ажылдарын, бистин индустриянык улум ылаагы хөгжүлгенин хандыраарын, делегей байдалын барымдаалап тургаш, чурт-тун камгалаар арганын быжылга-рын, көдө ажыл-агый бүдүрүлгени болгаш аш-чөм үлөтүрүн көдүр-ерин, совет кижилерин чаагай бай-далын улум ылай бедирин барым-даалап турар.

Күрүн, ажыл-агый, партия тургу-зушкунун айтырыларын шийт-тирлөөр субьективизмин болгаш импровизацияларын элементтерин бистин партиянык ТК-нын отабыр Пленумунун соонда чайгыштып төк чайдалып турар. Сөөлү үлө ап чоруткан кемчелер болза коммунизм тургузушкунун чыгуула айтыр-ларын бистин партиянык болгаш чазавыстын эки-не ханы көрүп ту-раарын дугайын керчеклеп турар.

Ыччалажок экономиканы улум ылай сайыраагайдыр болгаш бистин улусуусун амыралдыг денелерин бедиринче чыгуула айты-рыларын шийттирлөөр даш ам-даа эвээш эвес чүдүлгени кылдыр апар.

Коммунист тургузушкунун сорултарын шийттирлөөшкөө, совет кижитер тайбынын камгала-рынга, делегейин аймык чок бай-далын быжылгаарыга хан-дам-нынан чоңураагы. Ыччалажок империализмден болуруп турар дай-ым айымы ам-даа артышкан, им-периализмден чорутуп турар аг-рессиянык болгаш шериг авантю-ризмдин политиканы оон делегейе тайынга болгаш ырым болуп чо-рукка кыжынар болу.

Сөөлү үлө империализмдин ре-аксылдык күштери өчүк-чөгөөк ажыл-чорудуганын ылаа илпей-житкен. Американын Каттышкан Штаттарынын Вьетнамда агрессиязы, доминикан улустун иштин херекте-ринге оларын чепсектиг колгаар-лашкыны, Конгода болгаш делегей-нин еске-даа районнарында дээрбег-и үлөдүгүлөр—кара-туразында аажыл-ашкынын болгаш күчү-дүрүл-гүнүн ол бүтү үлөдүгүлери деле-гей байдалын чидилгелеринге че-дирген.

Реакциянык болгаш агрессиянык бүгүн кол чөлөгичи Американы Каттышкан Штаттарынын импери-ализм болуп турар. Барын Герма-ниянык империализм оң-биле сы-ры эвилелде турар.

Тайбынын дайыннарын ай-тымдыг чимченишкенин улум ылаа бистин Төрөз чуртувусту камгалаар улум ылай быжылга-ар талаш-биле бүтү социалист-тик камгалаарын аймык чок чо-руун быжылгаар дугайында сайып салышкыны бирги черини ужу-рткалыг апар чыгар.

Социалист еске-даа чурттарын армияларын ышкан бистин армия-лардык күжү—сорулгаларын бол-гаш идеяларын нини чорутууга үндүлгенин бистин дайынчыл эвилелдиге. Ыччалаш социалист-тик лагерге каржышкынар болуп деп кордал-биле авантюрист план-нар тургузуп турар кижилер аажок алдар турар-дыр.

Бистин улусуус, Совет күрүн-Чепсектиг Күштериниң чаа техника болгаш боо-чепсек-биле чепсекте-ринге эржик чыгуула ака-хөргөн-дигин берип турар. Төрөз чурту үлөдүгүлү камгалаарын херөөгө бистин таланттыг эртемдери-вис, конструкторларынык, инженер-лерис болгаш ажалчыларынык боттарынын ажыл-ишинин түнелде-рин берип турарлар. Гитлерин Герма-нияны ашкан Тилеленин чээрби чы-

лынга алдар болдурган шериг пара-дын оларын ажылынын түнелде-рини кандыг-бир хемчээге көрүп болуп турган, анаа совет боо-чепсек-тик болгаш техниканын чамдык хевирлерин көргүскен болгай.

Кургал чер шериглеринге, чурт-тун агаардан халдашыкка ууру камгалаарын шериглеринге, ужу-чүлүг болгаш флотта база ылангыя стратегтиг улангышкынын ракетта шериглеринге боо-чепсектиг, оон иштинде аярулук чепсектиг эң чаа хевирлерин тургузарыга бистин чедирлериниң эржиги улу.

Стратегтиг боо-чепсектиг тала-зынга АКШ ССРЭ-ден артык күштерин чедип ашкан дээр азынгу шууга-зынар даштыкка чамдык терлерде үрүчүлүгү турар.

Бистин күчүсү чаралды бол-гаш делергенгй бүтүрүлгелерин негезин турар дээр бүтү делегей-ге билингир. Көөрөгеттиңе чүгөе хөдөүсү чок болгаш кызыл-аа кы-жынай турар бис. Ыччалаш Совет Эвилелиниң ракетта-аэролук күчү-нүгө хамарыштыр Барын чүкте көр-үшүп турар чуралгай болгаш са-налгалар оларын тургузушкуну-нун, ылангыя империализмтиг күр-нелерин разведкаларын ол дуга-йын ыракта-ла эки билбегинин ду-гайын керчеклеп турар. Бистин ше-риг күчүсү ыччалаш үлөдүп көр чорукка үндүлгөш, бистин чурту-вуска ууру агрессия кемчелерин алыр дээр кандыг-даа орадажыш-кын оон эгелекчилеринге бууралды керек болуп дээрин бүтү тодазы-биле меделеп турар бис.

Совет Эвилелиниң эргезинде ту-рар, дитер аразыга ужура бол-гаш орбиталыг ракеталарын са-нын дугайында тодагай сан-медзе-лерин маңа көргүзүп турганын херээ чок боор. Кандыг-даа агрессор-ну, агрессорларын кандыг-даа, бе-дүлгөжикшикниң кезээ шагда турбас кылдыр чок кылырыга олар четир, черде четир деп чүвени хааны чү-гаалап болур мен. Бистин ракеталар-ныкка сеткилсиз ханып турар.

Ракетта ууру камгалаарын чеп-сектерин тургузарын херөөгө улу чедирлерин чедип алганы-вис билингир. Сөөлү үлө оон

дээштин дыка бедиткен улум ылай-гы базымнар кылдыган.

Партия болгаш Совет чазак, бүтү совет улус силер, боттарынын акыларынын, адаларынын болгаш кырган адаларынын дай-ымны болгаш күш-ажылчы алдары-нын төлөпиг салгалыгы болуп шыдарынын амырал-чурталга-нар-биле, күш-ажылынар-биле, а бир эвес херек апарза, тулчушкунга эрес-мадырлыг чорутунар-биле бү-түрүлүп шыдар силер дээринге бы-жыг бүтүрүлгө. Бүткен дайыннык бүтү-ле келергй аар-берге чоруту боттарынын эгинеринге чүткөп эрттирген улуг салгалын кижилери Ада-чуртун Улуг дайыннын алдар-жаан командирлеринин ээлчөн со-луп турар силерге чоргаланыш-кын-биле көрүп турар.

Бистин Чепсектиг Күштеринин шериг начальнигинин мурнуудагы салгалдарын бүтү чедирлеринин силер чүгө алдарлыг-биле салгал алыр эвес, харын ол чедир-леринин көдүлгөш, бистин Ада-чуртувустун алдары даш чөдө бели-ге кедүрүп, бурунгар дилик басып, консерватизмин, жошалайгы, ша-тылапчак чоруктун бүтү-ле илэрэ-шкенин элпеш чөд ёзу-биле көр силер дээринге бистин партияны-к Төп Комитет болгаш Совет ча-зак бүтүрүлгө деп, Л. И. Брежнев чутгаалаан.

Бистин армиянык күжү чүгө оон техникамын эвес, харын хан-кы-тын мурнууда кижилери. Ыччал-гаш кижилер-биле ажалга, оларын кижилеринге офицер киж чүмү-биле бедирер ужурут.

Бистин бүтү амырал-чурталга-рыкка болгаш ажалчылык марксис-ти-ленин өөрдиг шычы айтыкчы болуп келген болгаш болуп турар. Бистин баштынчыс болгаш башкысы Ленинниң геиналдыг чо-гаал ажалдарыне кезээге көрүп, оларын өөренир болгаш оларын улурулга болдурар хүлээлгил болу мен. Чугула чүе чүл, дээр бистин кадрларынык партиянык политика-зын билген турар болгаш ону амы-ралга боттандыгар турары болуп.

(Тенчүзү 2-ги арында).

БИБЛИОТЕКАРЬ

Профилелдин болгаш артем-шин, чилел, өөрдиге черлеринин библио-текарларын санааска безин Тывада күрүнениң 120 ажыг библиотекалары бар. Ында 200 хире библиотекалары номчукчуларга бараан болуп турар. Библиотекалар номчун иленип-лиг пропагандалар, негедирчилер-ри болуп турарында алыска, ажалчы чоңуну коммунист кижизилдиги-нин херээге, чоңуну културлук дел-гени бедиринге боттарынын улуг-хуузу кирип, партиянык-политиктиг ажалды чорударына шычы дуза-лакчылар болуп ажылдап турар.

Култура-чырыдышкын албан чер-леринин шобаннарынн бирээш, хоо-чун коммунист болгаш дүржүлгелер агитатор Саа Чүвүрөковин Самбууну Мугур-Аксы сууртук чурттакчылары, «Малчы» сууртук тулгуздары, малчылары — бүтү колхозчулар эки билсир. Ол, беш чык бурунгаар Мугур-Аксы сууртук библиотеканын эргелек-чил кирген соода, ол библиотекка эки ажалдыг култура албан чер-леринин оодурула кирип, оон ажал-чык келген тулум улум-ан ажыл олурар. Библиотеканын ном фондузу он мукал ыракта ашкан, ону дерип кылганы безин номчукчулар кижизилдиги, ишти чыгар, делгем, ажаа келген кижилерге бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган. Тайбыр ажылдарын номчукчуларга билингир чорудуп, чүгө кижилерге номнар бээр-биле кызыгаарлыгынмай, кан-ды номнарын номчурун сүмелдээр анаа чачыл апарган. Ном про-пагандалыг калбарыр «сорулга-биле калдыг чаа номнарын келгенин чар-лап, чаа номнарын тайылбырын кы-лып, өг-бүлөгө номну чедирип, ном-чукчулар конференцияларын, диспу-тарын доктаамап эрттирп турар. Ол, бодуну ажылды чорударда кол дая-мыр күжү—библиотеканын активиз-миз-биле быжыг харылзааны тут-кан.

Мурнакчы библиотекаларын ат-тары көүдөп турар апарган. Эрини районун Наринда Мыдакмаа Шер-шин эргелекчилер библиотекка ном-чукчулар-биле ажалды экижиккен. Анык библиотекар бодуну активиз-м биле кады номну пропагандалаар ажылды чугула кемчелерин, солун хевирлерин эрттирп турар. Малчынар-биле быжыг харылзааны тургус-кан, хойжу бригадалар, сүт-бараан фермаларында хей-нигичин ёзу-биле ажалдаар көпүр чоруп библиотекка-ларын тургускан. ылангыя көдө ажыл-агый литератураларын пропа-гандалаар ажал мында эки.

Танды районун Балгазында Е. Егоров, Улуг-Хемин Торгалында Н. Баргенова, Ак-Туруга Т. Жукова, Каз-Хемин Бүрен-Хемде Надя Са-рым-оол, Эринин район библиотекка-

зынын эргелекчи Л. Хандыжаа дээр ишкан эки ажалдыг библиотекар-ларын моон-даа хейи адал болур. Бистин библиотекаларынык номчукчулар-биле массалыг ажалды-ном чорудар чыл бүрү-ле экижип, олар ажылдын чаа, солун хевир-лерин тут турарында номчукчулар-нын саны болгаш номчуп турар ном-нар чылдын-на көүдөп турар. Чүгө республиканын А. С. Пушкин аттыг библиотеканын номчукчулар 1963 чылда 143374 номчу ап номчаан бол-за, 1964 чылда 168810 номнарын ном-чаан.

СЭКП ТК-нын пленумнарынн шийттирлерин пропагандалап, чоңга таштырар ажалга бистин библио-текарларынык иленип-лиг кирип турар. Ылангыя химиянык көдө ажыл-агыйга, үлөтүргө, хүн бүрүдөгү амыралга ажык-дузанын дуга-йында аас журуналар, тематиктиг кезээлдер болгаш номчукчулар-биле массалыг ажалдарын еске-даа хевирлерин ажаллап чорутуулан.

Библиотека талазы-биле тускай эр-темдерин санын чык бүдүрү-ле өзүп турары өөрүчүг. Амгы үлө республиканын районнар төптеринде болгаш хоорайларында 80 ажыг киж библиотекка талазы-биле ортумак эр-темни. Республиканын А. С. Пушкин аттыг библиотеканы дээр эртемниг библиотекалар-биле багай эвес хан-дырткан. Амгы үлө чуртун кул-тура институттарынын библиотекка факультеттеринде 15 библиотекар-лар, библиотекка техникумнарында 40 хире киж өөренип турар. Ыччал-даа көдө библиотекаларда кадрлар талазы-биле ажал багай, 83 көдө библиотекаларын чүгө 19-зу орту-мак тускай эртемниг.

Көдө библиотекаларын ажал-дан солчур чоруу көүдөп. Ол чорук библиотекка ажылын экижидеринге, номчукчулар-биле ажалды чорула-рынга шайтыптал турар. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик райо-нарын көдө черлеринде библиотек-аларын солчур чоруу көүдөп, мында библиотекалар култура-чыры-дышкын албан черлеринин көрүл-гөш көшкө кирип турар. Проф-езилдеге хамарыштыр турар библио-текаларын ажылы эң-не дүвүренич. Ылангыя «Тыва» совхозтун төвүнде болгаш оон салбыры Хөндөргейде библиотекалар чүгө номчукчуларга ном бээр-биле кызыгаарлыгын, массалыг ажалдарын чорутпайн тур-рар, харын-даа ол библиотекаларын хаагагы турар чоруу көүдөп. Бай-Тайганын Шуй клубу эки ажалды деп мактаатпын тура, оон кожазы өрөөлде библиотекка үр үенин дүр-гүзүндө багай ажаллап келген. Оон чылдагыны библиотекка эргелекчи-риниң үрүлгү солчур чоруундан бо-луп келген.

Библиотекар кадрларын ажалга-рын шийип алыр чорук ажалды эки-жидеринин кол үндүсүн деп чүвени утпас дерек. Хоочун библиотекар-ларын мурнакчы дүржүлгелер анык библиотекаларга негедирчилер анык республикка багай. Ыччалаш мур-накчы библиотекаларын дүржүлгелер анык калбаа-биле негедирчил дугайы райкуусомоннарын култура кидис-теринден эгелээш, Тыва АССР-нин Култура министрствозунга чедир хүнүнү чугула айтыры болуп тургус-тунуп келген. Ол ышкан библиотекка ажалдакчыларын белеткеп, оларын билиг мергезилин бедиринче док-таамап кичээлгени салыр дерек.

Партия, комсомол организаци-алары, хей-нигичи-биле быжыг харыл-зааны туткан библиотекаларын ажалды кезээде эки болуп турар. Ыч-чалаш библиотекар бүрүз болуш-тун ажылы чорударда, хей-нигичи, бодуну активизм даяныр, партия, профэилел, комсомол организаци-алары-биле доктаамап харылзаалыг болуру, ылангыя библиотекка ажалды партияны удурулгага доктаамап тур-рар ужурут.

Республиканын култура-чыры-дышкын албан черлеринин хей-ни-ти көрүлгөш эки түнелдиг болуп дээр, көрүлгөш салдыган сорул-галарына дүшүрүп, оон негедирчил-эугаар ажалдаары библиотекар сээр мурнунда улуг сорулга болуп салдынып турар.

Каз-Хем районда «Тилелге» кол-хозтун сизен кезер черлери Бүрен хуулуна. Ында делгем шыла сизен-биле байлак. Мал ченин белеткээр дээр ажыл-иш ам мында хайныгып турар. 320 га чери сугтарган, Сизен шылауун сугталгазында колдуула-ла аныктар.

Дүк кыргыздазы, сизен кезилдези—хүннүң айтыры

Көксүг сизен чытталыр

Каз-Хем районда «Тилелге» кол-хозтун сизен кезер черлери Бүрен хуулуна. Ында делгем шыла сизен-биле байлак. Мал ченин белеткээр дээр ажыл-иш ам мында хайныгып турар. 320 га чери сугтарган, Сизен шылауун сугталгазында колдуула-ла аныктар.

Сугтарылга талазы-биле бүтү ажыл-дан Кодратий Тимачев удурутуп турар. Ол-бо черлерге аржы казарын, сугту чыарын ол аныктарга айтып берип турар.

— Ам сугтары оозадаан эвес бе?— деп айтырышкыска, агроном М. Долгов хүдүмүрү аржы мынча дид:

— Бо чылын как болган. Ыччал-гыш сизен чоолуп үнмөш. А колхоз-тун сизен белеткээр талазы-биле план улуг. Өзүп турар малга хөй чөм керек. Бо чылын сизен шөдүн сугта-рар деп шийтирлээш бис.

Бүрен уунда сизен шөдөрүн суг-тарары-биле улуг күженишкенин үг-дүргөн. Кажан-даа хүрүк дээр көр-бүн бүдүн чери казып тургаш, буга үндүргөн. Ыччалажок агроном М. Долгов ажылды боду удурутуп тур-гаш, буганы казып, сугту сизен шөдөрүн экижелеп.

— Көрүңер даан, сизен хонук-биле эвес, а шак-шагы-биле өзүп чыдар— деп, М. Долгов чигир-ногаан шыкы хоу-биле айтышкан, чугаазын уламчылады. —72 га черин сизенин бо чылын ийи катап кезер бис. А арт-

кан шөдөрүн чыгыс катап кезер. Ол колхоз сизенин чүгө Бүрен уунда эвес, Хүрээде болгаш еске-даа черлерде кезип эгелээш. Чайгы хөй таптыг-ла дал дүш чедип турда, кезек-кезек халдыралы, оюн-делик ажалдарыг Хүрээге хал келдиш. Бир ажыкта трактор мотору аажок дилелзип тур. Күчүлүг машина чор-гаш апарган, ооңу оюн үлөп кел-зе-ле, оон соонда сизен кезер үш ма-шина кестү берди. Үш машина хары угда ылаа делгем черин сизенин кезип чоруп баар. Кургай берген но-гаан сизенин көксүг чыды сырын-биле кезп турар.

Аргат бичи када доктаай хона бээр аразында, сизенчилерин баштап турар В. Сипютин-биле чугаалажып, оон ажыл-херээн сонугурай бердиш.

— Сизен кезилдесин чаа-ла эгелеп кырышкыс — деп, бистин айтырышкыска харылавышкан, ол чугаалады. — Сизен арай-ла таймс-тыр. Изиг бол-гаш кандай берген. Ыччалажок үе манаар эвес дээр, бо черлерин сизенин кестире бердиш.

Баштай кестирген черлерин сизени кургап, бөлөргө белеп апарган.

— Че, оолдар, белеткениңер!— дээр В. Сипютин тракторунга олур-пупу.

С. ФЕОКТИСТОВ.

Чурукта: В. Н. Сипютинниң арге-гадынын сизен кестирп турары. Фото авторуу.

Чартык чыл планы күүсеттинген

НОМНУ ӨГ-БҮЛӨ БҮРҮЗҮНГӨ ЧЕДИРЕР, КӨРҮЛДЕГЕ ЭКИ КИРЖИР

Бо чылдың февраль айдан бээр республиканын култур-тарбиялык албан черлеринин хөй-ниити көрүдөзү эгелеп болбай. Номну өг-бүлө бүрүзүгө чедирер, номчукулар-биле анык-бүрү массалык ажалдарын чорутар дугайында СЭКП ТК-нын докталаына салдырган сорулгаларын күтсөдиринге бо көрүлдө кол үлөзгө болу берген. Библиотека бүрүз-ле чаа түтүлдери пропагандаларынын булузгү таву болган турарын, ош ажалында хөй-ниитини калбаа-биле кириштиреринин сорулгаларын бо көрүлдө салган.

Танды, Баа-Хем, Улуг-Хем районнарын доктаа эске-даа черлерин библиотекалары бо көрүлдө калбаа-биле кирип, аңаа илсепкей кирип турар. Баа-Хем районун Бундустуг-ла эш А. Гайнулинова эргелекчилээр библиотекка номну өг-бүлө бүрүзүгө чедирер ажалды долзуу-биле шиптирлеп боттандырган, колхозтун 8 хову бригадаларында, ийн сүт-бараан фермаларында көжүп чорутуу библиотекаларын тургускан. Библиотеканын активи хову тургалдарында, сүт-бараан фермаларында агиткуудуларын үндүрүп, сүт саалзанын дугайында графикти дедеттеп кылып, социалдык чарыктын түнмелерин үндүрүп турар. Саанчылар-биле чоокта чаа И. Шамкинниң «Адышта чүрөк» деп романында номчулга конференцияларын эрттирген. Шаа мын чиктерини ол библиотекадан оон-даа хөйү көргүзүп болур.

Ол-ла районунд Кок-Хаакта көдө библиотекка көрүлдө тургузунда каныг ажалдарын кылып чорутарын планын бо-дунгү чөвөлдөргө чуталгайып, бадылаш, ол план баугаар ажалдап турар. Сууруну деискээринде 178 чурттакчылык бажындардан 156 өргөткөн бирээинде-ле 3-тен эвөш эвөс кижи ол библиотеканын доктаамал номчукулар болуп турар, ол суурда ам чүгө 22 өргө номномчувайн турар. Чоокку үдө олар библиотеканын номчукулары болган турарын чедип аларынын сорулгаларын салган. Ол библиотекка хөй-ниити, активи-биле сыйры харылааган туткан. Башкыларынын болган үстүкү класстарын өөреникчилерин киригелген-биле солун номчулга конференцияларын эрттиргилген. Часкы хову ажалдарынын болган хөй кыргылаанын үзүндө ажал-ши-

чиренин ортузунга мыткыр номчулгаларын, бөсөдөлөрүн чорутуп турар. Кок-Хаак библиотеканын бар 9600 экземпляр анык-бүрү литературанын номнарында бо чылдын эрткен 4 айларынын дугузунда 2900 ажалы номнары номчукулар биле ажаллап ап номчаан. Бир хунде ол библиотекадан ортумаа-биле 15—20 номнарын, журналдарын номчукулар ап номчуп турар.

Чадаанын болган Бай-Хаактын район библиотекалары, Хову-Аксынын болган Кызылдын Крупская аттыг библиотеканын ажалы доктаамал эки болуп, республикада калбарган көрүлдө чедирерин кирип турар.

Бистин республиканын көдө черлеринде библиотекаларын ажалы чыл келген турум-на улам экижи, оларын матери-алдык баазаы быгыгып турар апарган. Бүтү библиотекаларын номчукуларынын саны 80000 кижи ашкан, номчукуларынын хөй кезин (40000 ажалы кижи) көдө библиотекаларда болуп турар. 1964 чылда номчукуларда нам бээр республикага нинтизи-биле 1 миллион ашкан. Бүтү библиотекаларын 1.5 миллион ном фондусундан политиктиг болган чечен чогаал литературанын номнарын номчукуларын бижиле алып көвүдөп, барык-ла 60 хуу ажалы турар. Көдө ажал-агыг литератураларын ап номчуруу мөон мурундааы ышкан баа-ла эвөш. Оон кол чылдагыны болза, көдө ажал-агыг литератураларынын фондусун районнара библиотекалар кончү кошкан ажаллап, ол литературалар дугайында тайылбыр-ын номчукулар ортузунда кошкан чоруканында хамаар-жыр. Чамдык көдө Советтер библиотекаларга номнар сады-ры ашкан-хөргөткөн үндүрерин харамнаын азы каныг-бир чылдагына катар чоруктар бар.

СЭКП ТК-нын Пленумнарын шиптирлерия пропаганда-лар талзы-биле ажалды республиканын библиотекалары чоруду, партия организациаларынын даяыр чедери болуп ажалдап турар. Химиянын ажал-дузанын дугайында пропаганда ажалдары чорутууган. СЭКП ТК-нын март Плену-мун шиптирлерия пропагандалар талзы-биле библиотекка ажалдакчылары боттарынын үгү хууун кириген. Ол дээр-ге

Пленумун материалдарын чога таныштырып, мыткыр ном-чулгаларын кытканы, стандарттарын, делгелтерин тургуску-лааны болур.

Бистин республиканын библиотекалары ажалды чоңуну коммунист кижизиндеген хамаарышкан литератураларын пропагандалар талзы-биле улаг ажалдарын кылып чо-рудуп турар. Коммунизм тургузукчулук моралыг дүрүм-нүн темалы хөй-хөй библиотекаларын чорудар ажалына үндөин апарган. Бин-Хемин, Тандынын, Улуг-Хемин, Чөөн-Хемиктин район библиотекалары коммунист моралын те-мазынга хамаарышкан номнарын пропагандалап, номчукул-ларга чедиреринге улаг ажалдарын кылып, диспуттарын, ке-жээлерин доктаамал организастан, бо талзы-биле тайылбыр ажалдарын чорудуп турар. Ажалы чоңун эстетиктиг кижизиндеген талзы-биле баа-ла улаг ажалдарын библиотек-калар чорудуп турар. Музыка, шүгүк чогаалынын, уран чу-рулганын нежээлерин эрттирери чачыл апарган. Чадаанын район библиотеканы мына музыка школары-биле калы «Музы-ка В. И. Ленинниң амырларында» деп солун кезээни эрттир-ген.

Көдө ажал-агыг литературанын талзы-биле ажалды чорударына муракчы дуржулаганы дугайында литератураларын пропагандалар кол черин ээлеп турар. Көдө библиотекаларда муракчы дуржулга булунарын тургускулаш, бо темага хамаарышкан литератураларын номчукуларын тайыл-быр ажалдарын библиотекалар чорудуп турар. Көдө ажал-агыг номнарын талзы-биле көсү агитацияны кылып ажалдар Балзанын, Ак-Тургутун, Торгалынын (Улуг-Хем район), Бөктүн, Арыг-Бажынын (Танды район) көдө библиотекаларында эки тургустунган.

Республиканын библиотекалары номнар пропаганданын чорудары-биле калы номчукулар-биле массалык ажалды чорударынын анык-бүрү методтарын, хевирлерин илел тып, чорудуп турар; аас журналдары диспуттар, суралгы кижилерге тураскааткан кезээлер, чогаалчылар-биле учуражылалар, номнар дугайында тайылбырлар, анык-бүрү темаларга бөсө-далар болган оон-даа эске.

Республиканын библиотекалары чыл бүрүдө-ле 20000 ажалы бичи номчукуларын номнар-биле хандырып турар. Ыччал-за-даа номну школары бүрүзүгө чедирер ажалды урутар библиотекалары болган көдө библиотекалар багыт боттанды-рып турар. Чүгө Тураннын, Сарыг-Септин, Бай-Хаактын урутар библиотекалары школар-биле калы номну школары бүрүзүгө чедирер ажалды боттандырган. Библиотекалар уру-тар-биле ажалды чорударда, оларын назы-харынын аайы-биле чорудуп, оларга тусай фондуну үндүргөн. Ылангы эрткен 1964 чылда «Хуугаалын химия» дугайында солун кемчелер-ни урутар ортузунга кылып чоруткан. Космос болган кос-монавтар, шылгарангай революшчулар дугайында олар-биле ажал чорудары доктаамал апарган.

Култура-чырылышкын албан черлеринин хөй-ниити кө-рүдөзүндө библиотекалар каныг ажалдарын кылып чорударын көрүдөзүн сааырында айттып, тусай сорулгаларын салган. Республикада чамдык библиотекалар көрүлдө-ни салган негелдеринге дүштүр ажалдап шыдааин, бот-тарынын бар агараларын долзуу-биле ажалдап шыдааин ту-рар. Ылангы Тес-Хем, Эргин, Бай-Тайга, Барыин-Хемчик ра-йоннарын чамдык көдө библиотекалары кышка беткезди кончү багыт чорудуп, номчукулар-биле ажалды чогуур деп-нелге чедир тургузуп шыдааин турар.

Бистин республиканын библиотекалары мурунда ам-даа хөй сорулгалар, кылар ажалдар бар. Ылангы номну өг-бү-лө бүрүзүгө чедирерин, номчукулар-биле массалык ажал-дарын чорударын экижидер дугайында СЭКП ТК-нын док-талаын күтсөдир, оон бодуну ажалында удурутлга болдуруп ажалдары, республиканын култура-чырылышкын албан черлеринин хөй-ниити көрүдөзүгө эки түнмелди чедип алыры библиотекка бүрүзүгө хуулааган болуп турар.

С. ЯНИНА.

Республиканын А. С. Пушкин аттыг библиотеканын методик.

Харысалгалыг болгаш буянын

Балгазында бичежк чараш бажын бар. Суурун чурттакчылары ол-че шуужун турар. Ол болза суурун библиотеканы-дыр. Эргелекчи Ефросинья Фатеевна Егорова районун дээр агитаторунга санадып турар.

Култура фронтунун бо чутула одаага ол 1955 чылдан бээр ажал-дап келген. Оон бээр библиотеканын ажалы экижи, ном фондусу 8300 том чедир өзүп, доктаамал номчукуларга сес чүс ажалы кыжа хаара тут-тунган. Харын оларын аразында чүгө Балгазынын туржук, Мараче-ва, Сой, Кызыл-Арыг суурларын чурттакчылары бар. Ол-даа четче эвөс. Библиотеканын ном таралкычылары трактор-хову бригадаларында, сүт-ба-реан фермаларында чедип турар.

Баштайгы үдө мзон сорулгам болза, номнарын суурун бажын бурузунге номчаан турарын чедип алыры турган чүс—деп, Ефросинья Фатеевна сактын чуталаан.—Ам ол сорулга күтсөткенин турар. Колхоз-чу бүрүзү номнарын номчуп турар апарган.

Комсомолчулар болган аныктар оон эки дузалакчылары болу бер-генер. Марачева көдө хуулуун эргелекчи Нина Перетягина оон дыкма мактап чуталаан олурар. Ол анык уруг библиотеканын номчукул-ларынын санын өстүреринге дык дузалаан, солун номнарын хандысан-чыг кылдыр тайылбырлап билер.

Номчукуларын кичиникти хандылары-биле Егорова анык-бүрү ар-галарын ажаллап турар. Тематиктиг делгелдерин чып, плакаттарын ажалы, чаа номнарын даярдыг агитаторларын даярдыг турар, ном пропагандаларын бүтү хевирлерин талзы-эрттирер.

Эрткен чамдык талыга үзүндө Балгазын школанын ажалы өөреникчи-лери-биле калы хову тургалдарында номнар чедирип, плакаттар, долзу-ган, монтажтар тургузуп, агиткуудуларын үндүрүп турган. Ылангы сактыктыг хуулуларын таражылар улуу-биле сонуруган.

Библиотеканын иштэки даярдыг чараш. Мында интриналар, монтаж-тар, ном делгелдери даярдыгын, «Саанчылар, бо номнарын номчукар, чагай түкселди болуруга дузалаан», «Химия—эбикенилдик эргени», «Кудай! Сени совет кижи чыгарган», «Кижиле бүтү чүс чараш болур ужуруг—оларын чамдыктарын аттары мынд».

Ефросинья Фатеевна суурун көдө интеллигенция-биле элээн каш аас журналдарын Култура бажынынга организастан. Номчукуларга дузалаар алыбоннар кылаш, аңаа солундардан болган журналдардан алган чоруктарын, көргүзүп материалдарын ажаллап турар. «Солуну номчуп өөр» деп альбомну көрөли. Солунуң ужу-дузанын, билимис-сөстөрүн кагайын, уткаын биле алырын, чурт чуруктарын ажаллаарын мында бижээн.

Библиотеккада номга мыктарынын активи тургустунган. Балгазын сес чыл школанын бажыкы Екатерина Георгиевна Соломатова удурткан дел-торлар болууга Егорова баа даярлап турар. Нинти күш-биле олар Куль-тура бажынынга кезээлерин эрттирер, делкя, бөсөдөлөрн чорудуп чан-гыга бергенер.

Бистин колхозчуларынын културалыг денмел чыл турум-на бе-лип турар—деп, Егорова өөрүп чуталаан олурар.—Ол кончүг өөрүнчүг. Оларын негелдезин хандылары харысалгалыг болган буянын.

С. ТУШКОВ.

Активке даянгат

Бистин библиотеккада 7 киж сөс-тавтыг актив бар. Библиотекка бо-дуну ажалын чорударда аңаа даянып турар. Оларын киж бүрүз-ле бо-дуну ажаллап турар черини аайы-биле тус-тус хуулаагелерин күтсө-дир, боттарында бичигталарын черлерин харылап турар. №1 сүт-бараан фермазында көжүп чорутуу библиотекка бар. Библиотеканын активи Ондар Бичийин оон ажалын харылап, фермада номчукулар-биле массалык ажалдарын чорудуп, номнарын оларга бижиле берип турар. Угчэтик Достей сүт саалзанын талзы-биле муракчы дуржула-ганын негелтерин номнарын, солун-нарда бижиттинген муракчыларын дуржулааган саанчыларга, калачы-ларга, бааза ажалчыларында номчуп берип, бөсөдө кылдыры ол баа-ла ултас. Халканын бир солхозтун сүт-бараан фермазынын саанчыларын киж муракчы дуржулааган, сү-мелерин бижээн солуну оо угчэтик ферманын саанчыларына таныштыр-ганы мык солун болган.

Библиотеканын активтеринин аразында көдө интеллигенттер дээр үстүкү класстарын өөреникчилери баа бар. Тематиктиг кезээлерин,

Көдө библиотекаларынын семинары чоокта чаа Кызылга болуп эрткен. Оон кижикчилери боттарынын ажалынын дуржулаанын солчүп, номчукулар-биле канчар ажалдарынын дугайында ажалыг, чаа чуту-лаларын ол семинардан биле алганар. Республиканы А. С. Пушкин аттыг библиотеканын баа хорай библиотекаларынын ажалы-биле танышкан, чогаалчылар-биле учуражылган.

Чурукта: (солгай талзындан) Бай-Тайганын Бай-Тал библиотеканын эргелекчи Манзырай Арыш.

Чөөн-Хемиктин Теве-Хал библиотеканын эргелекчи М. Шыгылаа, республиканын А. С. Пушкин аттыг библиотеканын ажалдакчы В. Киришкина, Чөөн-Хемиктин Бора-Тайга библиотеканын эргелекчи М. Чаш-уруг, Барыин-Хемиктин Эргин-Барлык библиотеканын эргелекчи К. Ачаал, Баа-Хемин Бүр-ен библиотеканын эргелекчи Н. Сарыг-оол.

Фото В. КУЛИПАНОВТУУ.

С. К. Токаын «Чаа Тыва» деп чогаалыга номчулга конференцияын Халдагында район библиотеканын эрттирген. Партия райкомуну ажал-дакчыны В. Очур-оол ол чогаалын дугайын, мык чүкү бижип турарын чыгылдарга толчү, билингир чуталап берген.

Номчулга конференцияга ажалчылар, башкылар, партия, комсомол райкомнарын ажалдакчылары болган оон-лаа эскелер илсепкей кири-жип, боттарынын саанал-оналын чуталаан. Конференция солун болуп эр-кен. Дараазында, С. А. Сарыг-оолуң «Байлак чуртун» деп номунга ном-чулга конференцияын эрттирер.

Н. КУУЛАР.

Библиотекар кыс

Току районун «Совет Тыва» колхозунуң төс суурунда библиотекка чанынга чедип келиримге, улаг чогаалы Максим Горькийниң «Билгелер-нин үнөр дээр номга ынакшылар!» деп кайтам-чык сөстөрүн, библиотеканын ажалдаар шап-карынын хүн чурумун чараштыр, көсү кылыр бижээш, эки бажында азып каан. Аңаа кирип келиримге, эки аксында номнар салып каан стол ортунда чолкасымаар сыйныг, орлан ка-рактарыг уруг каныг-ла, бир чүвени бижип олур. Библиотеканын эргелекчи Зоя Чат болду.

Оон ажаллап турар чери арым-салыг, номнар-ын хамаарышкан делгелдеринде чурум баугаар чыскалаг. Библиотеккага келген номчукулар номчуру-биле чаа солун, журналдарын стол-ларга салып делгез. Чаа келген номнарын болган дедеттедир хүннерин делгелзегин доктаамал организастан турар. «Малчыларын муракчы дуржулаанын өөрениг» деп булу-чугаш баа бар. Мына республиканын дуржу-галыг малчыларын чедиреринерин чүвүн ачы-ында чедип ап турарынын дугайында материал-ларын бодундардан алган, аңаа делгез. Библиотеканын өске талзындан «СЭКП ТК-нын март Пленумун шиптирлерия амырларыга боттандырамын» деп делгелзеге көзөйин ажал-инчилери оон шиптирлерия амырларыга боттандырап дээр каныг боттүг кемчелерин ап илсөдирин, чүвү кылып турарын чуталап ту-рар документтер бар.

— Библиотеккага номчукуларын хөй-биле чаара тулар дээр каныг ажалдарын кылып ба-лаа номну мөсө чоңуну ортузунда канчар тара-тып, пропагандалап турар силер?—деп оон эргелекчи Чаттан сонуугар айттырын.

— Бистин кол-ла сорулгамыс киж бүрүзү номчукул болган турарын чедип алыры болур. Ону чедиреринин чорудары улаг ажалды не-пег турар. Ынчанга ол кемчелерин чангыс нег-боттандырын чорударын берге болгай. Оон уа-чындан хөй-ниитини күжүгө даянырынын өр-гөжөк чутулазын барылааааш, алы киж сөс-тавтыг библиотекка чөвөлдөин тургускан бис. Олар боттарынын аразында кылып ажалынын талзы-биле тус-түс даялдарын багыт эвөс күч-сөдүп турарлар. Колхозтун деискээр уугу, малчылар сугулап ырак черлерде чуртлап, ажаллап турар болганда мына ажал-инчилерге

ном номчурунга таарымчалыг болуун дээр хөй-ниитини эгелээшкени-биле чедип черлерде кайер библиотекаларын тургускан бис. Ынчанга номчукуларын саны көвүдөп, ам безин 530 ажалы кижи болган—деп ол чуталап турар.

Зоя көжөр библиотекаларын номнарын док-тааттыгын хуусаада чаа номнар-биле солуп, номчукулар номнарын чүвү биле алганын айт-тырп, билдирмес чүвөлдөрн тайылбырлап берип турар. Ол ышкан номчукул каныг номнарын номчурун сонуугар турарын биле алган, дараазында үнүшкүндө чедирип берип турар.

Номну чоңуну ортузунга пропагандалар дээр номчулга конференцияларын эрттиргилген. Ылангы Салчан Токаын «Аза көрбөзүн огу көр» деп чогаалында номчулга конференцияын номчукуларын улаг сонуугалын бодуруган. Ол чедирерин баш бурунчаар бодамчалыг, эки беткед ажалынын ачымында болган. Эш Чат «Бүзүгү өнүк каныг болуруга?» деп диспутту эрттиреринге баа илсепкей киришкен. Дис-путка булуз өнүк каныг болуун таларгайы-биле илсептип, тайылбырлаар ол беш айтыр-галар баш бурунчаар аскал, кол-кол темаларга илсепчилерин бөлөгөн. Диспутка келген кижилер боттарынын саялдарында булуз өнүк каныг болур дугайында боттарынын биле-би-ле саналдарын берип, колхозтун деискээрине чамдык хамзатчыларын ажалы-чанында чөтпө-терини таларгай чедирер көргүзүп турган чү-гаалааннар.

Зоя Чат чоң ортузунга ном пропагандалар ажалы-биле чөдөдөдир хөй-ниитини даяр-лаан ас етсепкил күтсөдир турар. Ол, колхозта комсомол комитетин болган хөдөөнөр чө-вөлдөин кижигуу. Берген даялдарын чогуур үзүндө күтсөдир, ажалы-агынын хөдөөгө илсепкей кирип турар активтеринин бирөөн деп колхозта партия организациаларын мактап турары—Зоянын ажалын үлөзгөн ол.

— Мзон ажалында ам-лаа чедир кылды-ман чүтүлөр бар, ону кыска хуусаада чедип кылып, култура албан черлерини көрүлдө-ниг төлөткит учуражыры мзон хуулааган бо-лур—деп, библиотекка эргелекчи Зоя Чат чу-гаалап турар.

Т. ХЕРТЕН.

Көжөр библиотека

Алам көжөр черде көжөр библиотеканы тургускан бис: 3 фермада, хөй-жуларын 2 бригадында, ховуну 1 турлаанда. Оларын ажалын библиотеканын активтери хөй-ниитини эгелээшкени-биле кылып турар. Эки ажалдап турар көжөр библиотекалары маңаа дедеттедир чогуур. Маң-чүктө библиотеканын ажалы черде эки. Библиотекка чөвөлдөин кижигуу Байлак номнарын доктаамал солуп, малчылар ортузунга масса-лыг ажалдарын чорудуп, мыткыр номчулгаларын, бөсөдөлөрүн кылып турар. Маңчүктө турар малчылардан 30 хере киж ол библиотеканын доктаамал, илсепкейг номчукулары апарган.

Хөйжулар бригадаларынын төптеринде чечен чогаалын, политиктиг литературанын номнарыдан аңаа, муракчы хөйжуларын арга-дуржулгаларын негелтерген номнарын, баа ол дугайын бижээн солунар-ын делгеп тургускан. Сүт-бараан фермаларында болган хөйжү брига-даларда тургускулаан көжөр библиотекалар баа-ла мына ажалдарга ха-маарышкан номнар-биле долдунган. Көжөр библиотекаларын номчукул-лары малчылар болганда олар тыва дил кырында номнарын номчуру болгай, ынанган тыва дил кырында номнар-биле хандылар дугайында малчыларын негелдезин канчар-даа аажок ултаткан.

Республикада калбарган култура-чырылышкын албан черлеринин хөй-ниити көрүдөзүндө негелдерин, мында салдыган сорулгаларын баугаар хөй-хөй ажалдарын кылыры бистен негеттенип турар.

М. ЧАШ-УРУГ.

Чөөн-Хемчик район, Бора-Тайга библиотеканын эргелекчи.

Чогаалыңарны манап тур

— Тыва дил кырында чукчулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мын чуталааган кан-чаар. Бисте бар тыва дил кырында номнарын шулу номчуп каан калыг чаа чогаал ба-зында, чамдык номнар шул-ла самалдары кылган. Тыва чогаалчы-ларын чаа бижиттинген чогаалдарынын калыг көстүп келирин номчукул бурзуу-ле четтикпей ма-нап турар мындагы чү-вүн чечки чогааларын, тоолдарын, уруларга азы-биле алып болза, ном-чукулар тыва чогаал-ин-даа хемчээлдиг шү-кандыг чаа чогаалдар чыгарынын чогаалдарын ажал-дакчылар деп, улаг-лаа, номчуруу дээр манап, калы чүгө парал болбас бичин-даа номчукул библиотеккага келгеш, бо-ла айтпай бээр.

Мында бар номнардаан эске, чаа чогаалдар кел-бед деп чүвенин шы-мы

